

Ігар КАТЛЯРОЎ:

«ТРЭБА, КАБ ЗАПОМНІЛІ ТВАЁ ПРОЗВІШЧА»

Выбары — гэта «лакмусавая паперка» палітычнай актыўнасці насельніцтва. Але зацікаўленасць электарату залежыць і ад ініцыятыўнасці кандыдатаў у дэпутаты. Пра тое, чаго чакаюць беларусы ад будучых парламентарыяў і як сёння працуюць цэнтры па сацыялагічных даследаваннях, мы пагаварылі з дырэктарам Інстытута сацыялогіі НАН Беларусі Ігарам КАТЛЯРОВЫМ.

Перавагі і недахопы

— *Якія даследаванні праводзіліся Інстытутам сацыялогіі НАН па палітычнай актыўнасці?*

— Да пачатку рэгістрацыі кандыдатаў мы падвялі вынікі даследавання, згодна з якімі крыху менш за 2/3 насельніцтва ведаюць нешта пра выбары і гатовыя прымаць у іх удзел. Траціна насельніцтва практычна нічога не ведае, і гэта стварае пэўныя цяжкасці. Але ў той час, у ліпені, яшчэ не было вялікай палітычнай актыўнасці кандыдатаў, паколькі агітацыйны этап яшчэ не пачаўся. Выбары сёлета дастаткова цікавыя тым, што зарэгістравана шмат кандыдатаў у дэпутаты ў кожнай выбарчай акрузе. І ў той жа час ёсць праблемы, якія трэба вырашаць.

— *У гэтым годзе 63,6% зарэгістраваных кандыдатаў вылучаліся ад палітычных партый. Ці добры гэта паказчык?*

— Гэта самы просты спосаб вылучэння. З'езд вылучае людзей, якія хочуць, а можа быць, не хочуць быць кандыдатамі ў дэпутаты. Зараз ужо адмовіліся нават некаторыя кандыдаты, якія былі зарэгістраваныя. Тое, што сёння 2/3 кандыдатаў у дэпутаты вылучаны ад палітычных партый, з аднаго боку, добра, таму што партыя — гэта вельмі важны суб'ект палітычных дзеянняў. Яны павінны развівацца і вырашаць многія праблемы. Але ў той жа час аналіз нашых даследаванняў паказвае, што за час перадвабарнай кампаніі рэйтынг палітычных партый практычна не вырас. Мы задавалі пытанне: калі будучыя выбары ў найбліжэйшы час па прапарцыянальнай выбарчай сістэме, гэта значыць па партыйных спісах, за якую з палітычных партый вы будзеце галасаваць? І ў выніку вызначылі, што партыя, якая зойме першае месца, атрымае толькі 2,2% галасоў. Тут варта адзначыць, што партыі практычна не працавалі ў ліпені. Хоць гэта рэальна. Выбарчая агітацыя забароненая, але ў той жа час можа працаваць група падтрымкі, якая будзе прасоўваць ідэі палітычнай партыі. У 13 гадоў быў дэпутатам парламента. Тройчы вылучаўся. І мая група ў Пухавіцкім

Фота БЕЛТА

раёне актыўна працавала ўсе два месяцы.

Такая сітуацыя — гэта вялікая праблема нашай выбарчай сістэмы: як правіла, тыя людзі, якія не з'яўляюцца актыўнымі палітычнымі суб'ектамі, вылучыліся ў кандыдаты ў дэпутаты ад палітычных партый. Яны не маюць ні досведу, ні нават жадання. У любым выпадку яны будуць працаваць, прасоўваць свае ідэі, павышаць рэйтынг партый. Але пасля апошніх прэзідэнцкіх і парламенцкіх выбарах рэйтынг практычна не павысіўся. Гэта сведчыць аб тым, што, на жаль, нашы партыі не змоглі эфектыўна выкарыстаць такую магчымасць.

— *Даволі часта на выбарах перамагаюць беспартыйныя кандыдаты. З чым звязана гэтая тэндэнцыя?*

— З аднаго боку, гэта перавага мажарытарнай выбарчай сістэмы і яе ж буйны недахоп. Людзі галасуюць у сваёй тэрытарыяльнай акрузе за канкрэтнага чалавека, а ён павінен будзе адказаць за тое, што ён абяцаў. Я ўжо 8 гадоў не дэпутат, але ўсё роўна да мяне звяртаюцца, каб вырашыць тыя ці іншыя праблемы. І гэта галоўная перавага мажарытарнай выбарчай сістэмы: ты галасуеш за канкрэтнага чалавека. У той жа час гэта самы галоўны недахоп, таму што, як правіла, гэтыя людзі вядомыя. Напрыклад, настаўнікі, дырэктары школ, урачы, паштальёны. Яны не з'яўляюцца прафесійнымі палітыкамі і стануць імі не надта хутка. Пажадана, каб людзі былі гатовыя да выбарчай барацьбы, працы ў парламенце.

Ёсць яшчэ адзін момант: Саветы мясцовых узроўняў, дзе вучаць гэтай працы. Крыху менш за палову кандыдатаў сёння з'яўляюцца дэпутатамі мясцовых Саветаў розных узроўняў. Мы праводзілі вялікія даследаванні па заданнях Савета Рэспублікі і звярнулі ўвагу, што пасля таго, як Міхаіл Мясніковіч стаў старшынёй верхняй палаты і пачаў плённа працаваць, рэйтынг дэпута-

таў мясцовых Саветаў вырас. Цікава потым будзе паглядзець, ці былі дэпутатамі мясцовых Саветаў тыя людзі, якія перамогуць у сённяшніх парламенцкіх выбарах. Хацелася б, каб усе кандыдаты мелі вопыт працы на гэтым узроўні.

Дастукацца

да выбаршчыка

— *Як уяўляюць выбаршчыкі ідэальнага кандыдата ў дэпутаты?*

— Мы не праводзілі такога даследавання, таму што пры мажарытарнай выбарчай сістэме вынікі не апраўдваюцца. Калі ў акрузе ёсць цікавы нават не палітык, а гаспадарчы дзеяч, дырэктар ці старшыня калгаса, то людзі не асабліва будуць звяртаць увагу, напрыклад, пенсіянер ён ці малады. Але звычайна людзям важна, каб ён меў вышэйшую адукацыю. Адразу ўзнікаюць пытанні, чаму чалавек, які не вучыўся ў ВНУ, ідзе ў парламент, хоць у маю бытнасць былі і такія дэпутаты.

— *Які спосаб палітычнай барацьбы вы параіце выкарыстоўваць дэпутатам, каб яны зацікавілі больш выбаршчыкаў?*

— Самы эфектыўны метад — гэта «метад жабракоў»: ад кватэры да кватэры. Ён дае вельмі добрыя вынікі. Я заўсёды кажу: калі табе адчынілі дзверы і ты расказаў сваю праграму — гэта 50%, што за цябе прагаласуюць. Калі цябе пачаставалі кавай — гэта ўжо 70%. Калі каньяком — 99%. У раёнах так працаваць прасцей. У Мінску гэта вельмі складана, напрыклад, да мяне ніхто ніколі не дастукаўся. Табе не адчыняць дзверы яшчэ ўнізе, таму што там стаіць дамафон. Але неабходна тады ўкідваць лістоўкі ў паштовыя скрыні. У іх трэба пазначыць прозвішча, некаторыя звесткі і дадаць фотаздымак. Абавязкова — слоган. У мяне быў слоган, які і цяпер памятаюць: «Калі хочаш быць здаровым — галасуй за Катлярова». Калі ты першы раз у жыцці прыезджаеш кудысьці да выбаршчыкаў, трэба, каб хаця б запомнілі тваё прозвішча. Гэтыя маленькія ўлёткі прымушаюць чалавека звярнуць увагу на канкрэтнага кандыдата ў дэпутаты. Яшчэ адзін момант — гэта сустрэчы з выбаршчыкамі. Пажадана ў двары ля пад'езда. Як правіла, на сустрэчы ў нейкім пэўным месцы людзі не ідуць. А калі ты пачынаеш побач з імі гаварыць аб праблемах, якія хваляюць, на цябе звяртаюць увагу.

Сёння многія абарыстоўваюць пікеты. Але гэта абсалютна нульвы варыянт, асабліва ў Мінску, дзе, можа, 3–4% тваіх выбаршчыкаў пройдуць побач і звернуць увагу. За выключэннем дробнай інфармацыі для электарата, гэта нічога

не дае. Таму пікеты, думаю, неэфектыўныя, як і інтэрнэт. Першы момант: сёння ўзровень даверу да сусветнага сеціва ніжэйшы, чым да іншых сродках масавай інфармацыі, да таго ж, як правіла, тыя, хто карыстаецца інтэрнэтам, шукаюць сайты, якія не тычацца палітыкі. Зноў жа ў нас амаль 500 кандыдатаў у дэпутаты. Каб інтэрнэт-карыстальнік выйшаў на канкрэтнага дэпутата, трэба, каб ён ведаў яго прозвішча. Значыць, гэты чалавек ужо вызначыўся.

Лічу, што народ будзе выбіраць тых людзей, чыя праграма адпавядае іх асабістым патрабаванням. Яна павінна быць канкрэтнай, накіраванай на рашэнне праблем і дзяржавы ў цэлым, і выбарчай акругі.

Слова народа

— *Не так даўно адбылося рэзанаанснае расследаванне журналістаў наконт існавання НІСЭПД. Што вы аб гэтым думаете?*

— У нас ёсць Камісія па апытаннях грамадскай думкі пры Нацыянальнай акадэміі навук. Яна акрэдытоўвае тыя сацыялагічныя структуры, якія займаюцца вывучэннем выбараў, рэфэрэндуму і сацыяльна-палітычнай сітуацыі. У гэтую камісію ўваходзяць самыя вядомыя сацыёлагі ў краіне, а я з'яўляюся старшынёй. Мы некалькі разоў афіцыйна папярэдзілі НІСЭПД, што яны павінны правесці акрэдытацыю свайго інстытута. Прычым, паколькі ён знаходзіцца, як сцвярджаецца, у Літве, мы накіравалі гэтыя дакументы ў Вільнюс. Некалькі разоў яны вярталіся, таму што па гэтым адрасе такі інстытут не існуе, а некалькі разоў засталіся без адказу. Потым мы ўжо перасталі гэта рабіць, таму што ніякай сувязі не было. Акрамя гэтага, заўсёды, калі праводзяцца даследаванні, наша сацыялагічная служба сустракаецца з сеткамі іншых сацыялагічных структур, якія працуюць у гэтым рэгіёне. У дадзеным выпадку ніколі ў жыцці мы з імі не бачыліся. Члены камісіі і мы, супрацоўнікі Інстытута сацыялогіі, прыйшлі да высновы, што гэты інстытут — фантом. Ён выконвае пэўныя палітычныя заказы. Верыць гэтым даследаванням практычна немагчыма.

— *НІСЭПД выкладваюць усе вынікі даследаванняў на свой сайт. А даследаванні зарэгістраваных сацыялагічных службаў часам даволі складана знайсці. У чым справа?*

— У нашага Інстытута сацыялогіі ёсць свой сайт, мы на яго выкладаем звесткі. Робім гэта з пэўным спазненнем, таму што вынікі даследаванняў — інтэлектуальная ўласнасць нашага інстытута. Раз на год мы выпускаем сацыялагічны альма-

нах. Мы робім яго галоўным навуковым зборнікам. Плюс, як правіла, мы публікуем свае звесткі, за выключэннем тых, якія нам не належаць, ва ўсіх часопісах. Напрыклад, цяпер мы правялі вялікае даследаванне аб фінансавай культуры. Гэтыя вынікі належаць Нацыянальнаму банку. Мы ўжо не маем права іх публікаваць.

У пазамінулым годзе мы правялі велізарнае даследаванне. Першае на постсавецкай прасторы, а можа, нават адзінае ў свеце. Яно называецца «Беларусь-2030». Мы адразу выдалі манаграфію. У ёй усё, што тычыцца гэтага вялікага даследавання. Мы паставілі задачу вывучыць, якой будзе Беларусь праз 15—20 гадоў. Прычым сацыялогія не займаецца прагнозамі. Гэта першая метадыка такога кшталту.

«Калі табе адчынілі дзверы і ты расказаў сваю праграму — гэта 50%, што за цябе прагаласуюць. Калі цябе пачаставалі кавай — гэта ўжо 70%. Калі каньяком — 99%».

Нядаўна мы скончылі даследаванне пра цывілізацыйны код беларускага грамадства. Яно зноў жа адзінае ў свеце. Ёсць тэарэтычныя, філасофскія даследаванні на гэты конт. А гэта будзе першае даследаванне, калі пры дапамоце сацыялагічных даных мы пастараемся вызначыць цывілізацыйны код беларускага грамадства. Пэўныя звесткі мы выкладзем на сайт Інстытута. А потым да канца гэтага года будзе выдадзена кніга.

Вялікая праблема ў тым, што ўсё залежыць ад таго, каму належаць гэтыя сацыялагічныя даныя. Плюс да гэтага, пакуль іх не апублікуюць дзесяці ў артыкуле, мы на сайт не выкладваем, таму што гэта інтэлектуальная ўласнасць. НІСЭПД усё публікуюць, прычым зусім не зразумела, адкуль яны іх бяруць.

— *Сучасныя тэхналогіі дазваляюць рабіць даследаванні анлайн, праз інтэрнэт?*

— Рэпрэзентатыўныя даследаванні зрабіць такім чынам практычна немагчыма. У інтэрнэце знаходзіцца толькі пэўны сегмент беларускага грамадства. Але мы паставілі задачу распрацаваць такую метадыку. Прынамсі, такая праца ў Інстытуце вядзецца. Мы ўжо некалькі разоў паспрабавалі — нас гэта не задаволіла. У прынцыпе, з інтэрнэтам можна працаваць, асабліва па нейкіх вузкіх пытаннях. Але пакуль дакладную інфармацыю атрымаць практычна немагчыма.

Надзея АНІСОВІЧ

ЗГОДНЫ НЕ З УСІМ

ЦВК заяўляе аб недакладнасці ў прамежкавай справаздачы БДПЧ АБСЕ

Цэнтральная камісія па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэфэрэндумаў выказала заўвагі наконт недакладнасці ў прамежкавай справаздачы місіі БДПЧ АБСЕ аб выбарах у Палату прадстаўнікоў. Пра гэта ў эфіры праграмы «Аktуальны мікрафон» Першага нацыянальнага канала Беларускага радыё заявіла старшыня Цэнтральнай камісіі Лідзія ЯРМОШЫНА.

У прамежкавай справаздачы маніторынгавай місіі Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ, у прыватнасці, гаворыцца, што «міжнародныя і мясцовыя назіральнікі не заўсёды мелі магчымасць у поўнай меры назіраць працэс рэгістрацыі кандыдатаў». Па стане на сёння, ад БДПЧ АБСЕ для маніторынгу выбараў у ніжнюю палату нашага парламента акрэдытавана найбольшая колькасць замежных назіральнікаў — 341.

Лідзія Ярмошына адзначыла, што высновы маніторынгавых місій аб парламенцкіх выбарах будуць прадстаўлены 12 верасня. «Зараз робіцца ўзор, складаецца тэкст заявы, якую зробіць місіі і якая характарызуе ўвесь перыяд выбарчай кампаніі. Аднак я магу сказаць, што не з усім тым, што сказана, напрыклад, у справаздачы місіі АБСЕ, мы згодныя. І мы ўжо зрабілі заўвагу», — сказала старшыня Цэнтральнай камісіі.

Па словах старшыні Цэнтрвыбаркама, у прамежкавай справаздачы БДПЧ АБСЕ, якая была апублікавана некалькі дзён таму, сказана, што ўдзельнікі маніторынгу не заўсёды мелі магчымасць бачыць працэс рэгістрацыі прэзідэнтаў на парламенцкі пост. Лідзія Ярмошына падкрэсліла, што гэта не адпавядае рэчаіснасці, паколькі рэгістрацыя здзясяняецца на пасяджэнні камісіі, дзе прысутнічаюць назіральнікі.

«Яны блытаюць два паняцці (і, дарэчы, выпраўляць не збіраюцца): лічаць, што падрыхтоўка да рэгістрацыі (пра-

верка дакументаў) — гэта таксама рэгістрацыя. Яны лічаць, што дакументы павінны правяраць не члены камісій, не эксперты, а менавіта назіральнікі. Гэта, натуральна, невыканальна, таму што дакументы, пададзеныя кандыдатамі, правяраюць прафесіяналы», — патлумачыла Лідзія Ярмошына.

Напрыклад, даходы вывучае падатковая інспекцыя, пашпартныя звесткі — Міністэрства ўнутраных спраў і гэтай далей. «З гэтага працэсу выключаны чалавечы фактар у выглядзе выбарчых камісій, — адзначыла старшыня Цэнтральнай камісіі. — Таму тут мы ніколі не пагодзімся з міжнароднымі назіральнікамі, бо назіранне ахоплівае і павінна ахопліваць толькі сферу дзейнасці выбарчых камісій і праваадносін менавіта ў гэтай галіне. Назіранне не можа тычыцца дзейнасці дзяржаўных арганізацый, якія нясуць адказнасць і маюць на сваім балансе адпаведную базу даных».

Надзея ЮШКЕВІЧ.

Экскурс у гісторыю выбарчага права

Выстаўка «Гісторыя станаўлення выбарчага права на беларускіх землях» адкрыецца 6 верасня ў Беларускім дзяржаўным універсітэце (вул. Бабруйская, 5а, будынак рэктарата).

Кампазіцыйна выстаўка падзелена на чатыры тэматычныя часткі. У першай будуць прадстаўлены раннія прадметы, якія адносяцца да перыяду Полацкага княства, у тым ліку і копіі першых заканадаўчых дакументаў таго перыяду.

Асаблівае месца адведзена Вялікаму Княству Літоўскаму. У гэтую экспазіцыю ўвойдуць усе рэдакцыі Статута — асноўнага прававога зводу гэтай усходнееўрапейскай дзяржавы. Акрамя таго, тут будуць прадстаўлены партрэты палітычных дзеячаў Вялікага Княства Літоўскага і копіі дакументаў, якія пацвярджаюць атрыманне беларускімі гарадамі Магдэбургскага права. Гісторыя выбараў эпохі БССР будзе адлюстравана праз наглядныя матэрыялы: агітацыйныя плакаты, бюлетэні, выбарчыя дакументы, пасведчанні і нагрудныя знакі народнага дэпутата Беларускай ССР. Сучасны перыяд выбарчай сістэмы — гэта вялікі пласт кніжнай літаратуры, навуковых дапаможнікаў і даследаванняў, прысвечаных вывучэнню нарматыўных асноў выбараў. Працягне сучасную тэму дэманстрацыя выдадзеных у розны час рэдакцый Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Выстаўка будзе працаваць да 11 верасня ўключна. Наведванне бясплатнае на папярэднім запісе (тэл. 210 48 36).

Надзея НІКАЛАЕВА. nikalaeva@vviazda.by